

Hoofdstuk 35

Natuurreservaten

Gisèle Weyembergh - Instituut voor Natuurbehoud

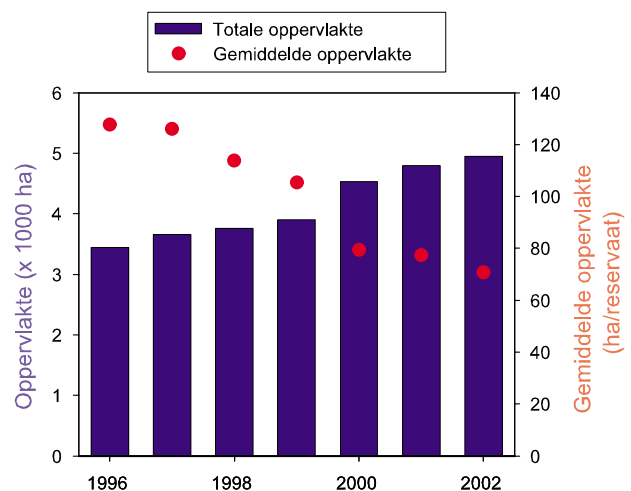
- ➔ In januari 2003 waren er 12.551 ha erkende en aangewezen Vlaamse natuurreservaten.
- ➔ De gezamenlijke toename in 2001 is 1480 ha en in 2002 1392 ha.
- ➔ Met 1240 ha is de toename van de erkende oppervlakte in 2002 de grootste sinds het Natuurdecreet.
- ➔ Er is een inhaaloperatie gestart voor de erkenning van terreinen, maar de helft van de terreinen moet nog worden erkend; een inhaalbeweging voor de oprichting van terreinen als Vlaams natuurreservaat is nodig.
- ➔ Er is een grote achterstand opgelopen in de opmaak van beheerplannen voor de Vlaamse natuurreservaten; een blauwdruk beheerplan ligt wel klaar.
- ➔ Er is een ontwerp van vademecum afgewerkt voor een gestandaardiseerde reservatenmonitoring; hierin wordt voorgesteld om ook de Vlaamse natuurreservaten op te volgen.
- ➔ Natuurreservaten bestaan voor 78 % uit zeldzame biotopen.
- ➔ 78 % van de (erkende of aangewezen) natuurreservaten ligt in SBZ-H; 9 % van de SBZ-H ligt in natuurreservaat.

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend gerapporteerd over de volgens het Natuurdecreet juridisch gedefinieerde natuurreservaten: de Vlaamse aangewezen en de erkende natuurreservaten. Bosreservaten worden in hoofdstuk 36 besproken. Voor de juridische achtergronden kan Weyembergh [391] worden geraadpleegd. Ook de toestand tot 2002 wordt geëvalueerd.

1 Toestand

1.1 Aanwijzing Vlaamse natuurreservaten

In 2001 is de totale aangewezen oppervlakte met 265 ha toegenomen. Er zijn 5 nieuwe Vlaamse natuurreservaten opgericht met een gezamenlijke oppervlakte van 211,7 ha. De aangewezen oppervlakte van vier al bestaande Vlaamse natuurreservaten is met 53,3 ha uitgebreid. In 2002 is de totale aangewezen oppervlakte met 152 ha toegenomen. Er zijn 8 nieuwe Vlaamse reservaten opgericht. Ondertussen is de gemiddelde oppervlakte met 8,8 ha afgenomen.



Figuur 35.1: Evolutie van de aangewezen oppervlakte tussen 1996 en 2002 (bron: afdeling Natuur en IN).

In totaal zijn er 70 Vlaamse natuurreservaten aangewezen. Samen hebben ze een oppervlakte van 4947 ha (toestand januari 2003). Het kleinste reservaat is De Lage Moere van Meetkerke (1,1 ha) en het grootste is De Kalmthoutse Heide (914,4 ha). De gemiddelde oppervlakte bedraagt 70,67 ha; de mediaan is 26,5 ha.

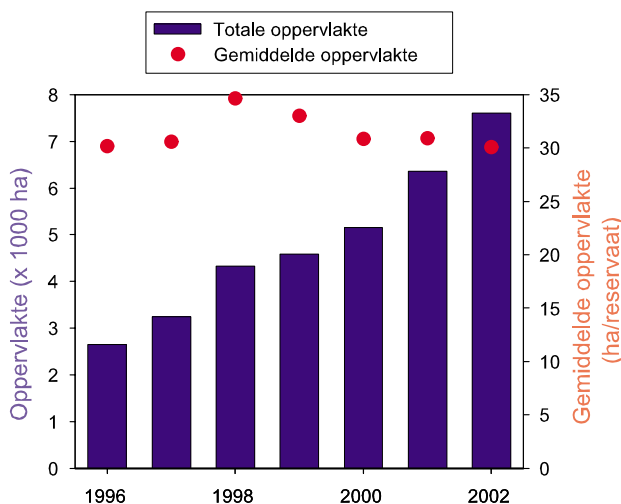


1.2 Beheerplannen Vlaamse natuurresevaten

De goedkeuring van een beheerplan is geen voorwaarde voor de aanwijzing - in tegenstelling tot wat wordt geëist voor de erkenning van de private natuurresevaten - als Vlaams natuurreservaat. Een enquête bij de buitendiensten van de afdeling Natuur over de toestand van de beheerplannen (januari 2002) toont aan dat de situatie onveranderd is t.o.v. 2001. In totaal is er een goedgekeurd beheerplan voor 12 (19 %) van de 62 reservaten of m.a.w. voor 1775 (37 %) van de 4795 ha aangewezen oppervlakte. Voor de reservaten zonder beheerplan bestaat wel een beknopt aanwijzingsdossier, nodig voor de aanwijzingsprocedure. Naarmate nieuwe informatie wordt verzameld en studies worden uitgevoerd, worden de aanwijzingsdossiers van een aantal reservaten aangevuld en verder uitgebouwd tot een beheerplan. Er zijn ook reservaten waarvoor een overkoepelende ecosysteemvisie bestaat. Voor reservaten gelegen in natuurinrichtingsprojecten, waar veel gericht onderzoek gebeurt, wordt gewacht op de onderzoeksresultaten voordat beheerplannen worden opgemaakt (West-Vlaamse binnenland en kust). In afwachting van het goedgekeurd beheerplan worden in Limburg de meest dringende beheerwerken uitgevoerd. Alleen in Antwerpen bestaat voor alle natuurresevaten een beheervisie.

1.3 Erkenning natuurresevaten

In 2001 is de totale oppervlakte erkend natuurreservaat met 1214 ha toegenomen. Er zijn 39 nieuwe natuurresevaten erkend. Deze hebben een totale oppervlakte van 740,9 ha. De oppervlakte van 43 erkende natuurresevaten is met 473,3 ha uitgebreid. In 2002 is de totale



Figuur 35.2: Evolutie van de erkende oppervlakte tussen 1996 en 2002 (bron: afdeling Natuur en IN).

oppervlakte erkend reservaat met 1240 ha toegenomen. Er zijn 47 nieuwe reservaten erkend. Ondertussen is de gemiddelde oppervlakte met 0,8 ha afgenomen. Figuur 35.2 toont de evolutie van de oppervlakte erkende natuurresevaten: de toename in 2002 is het grootst sinds het Natuurdecreet.

In Vlaanderen zijn in totaal 253 natuurresevaten erkend, met een totale oppervlakte van 7604 ha (toestand januari 2003). Het kleinste erkende natuurreservaat is het Droogveld (0,2 ha) en het grootste is, de Vallei van de Zwarte Beek (441 ha). De gemiddelde oppervlakte bedraagt 30,1 ha; de mediaan is 12,26 ha. Naar aanleiding van de recente fusie van Natuurresevaten vzw en De Wielewaal Natuurvereniging vzw tot Natuurpunt worden een aantal reservaatprojecten samengevoegd tot grotere eenheden. Dit proces is volop bezig.

1.4 Conformaanvragen

De reservaten die zijn erkend vóór de inwerkingtreding van het erkenningsbesluit van 29 juni 1999 (zie NARA 2001) kunnen een conformverklaring aanvragen om zich met dit besluit in regel te stellen. Daarvoor moeten ze beschikken over een goedgekeurde natuurstreefbeeldkaart, een actuele natuurypekaart en een openstellingsplan. Deze reservaten zijn ook onderhevig aan de monitoringsplicht. In totaal zijn 128 reservaten conform verklaard: 11 in 1999, 63 in 2000, 42 in 2001 en 12 in 2002 (toestand september 2002). Van de 144 erkende reservaten van vóór de inwerkingtreding van het erkenningsbesluit blijven er nog 16 - of 8 % van de stand op 1/1/2002 - (nog) niet conformverklarde reservaten over.

1.5 Beheer en monitoring actuele habitattypes in de erkende natuurresevaten

Op basis van de gegevens over de subsidies voor het beheer en de monitoring kon eind oktober 2002 een stand van zaken worden gemaakt. In functie van de rapporteringsverplichtingen die uit de Habitatrictlijn voortvloeien, wordt in het overzicht vooral aandacht besteedt aan de (volgens de Habitatrictlijn) zogenaamde prioritaire habitattypes (zie hoofdstuk 30, tabel 30.2). De totale (gesubsidieerde) oppervlakte habitattypes bedraagt 6551 ha en is als volgt verdeeld:

- 433 ha prioritaire habitats volgens Habitatrictlijn gelegen in SBZ's
- 293 ha prioritaire habitats volgens Habitatrictlijn gelegen buiten SBZ's
- 3827 ha andere habitats gelegen in SBZ's
- 1987 ha andere habitats gelegen buiten SBZ's



Tabel 35.1: Overzicht van de (gesubsidieerde) al dan niet prioritaire habitattypes (indicatieve oppervlakte in ha) in de erkende natuurreservaten met verdeling buiten en binnen SBZ's (brongegevens: afdeling Natuur).

Habitattypes	Buiten SBZ	In SBZ	Totaal
Bos: prioritaire habitattypes	191,6	367,5	559,2
Grasland: prioritaire habitattypes	10,3	7,4	17,7
Heide: prioritaire habitattype	0	0,8	0,8
Moeras: prioritaire habitattype	0	0,4	0,4
Struweel: prioritaire habitattypes	91,2	57,5	148,7
Overige habitattypes	1986,8	3827,2	5824

SBZ = Speciale beschermingszones (Habitat- en Vogelrichtlijngebieden)

Dit kan bij benadering als indicator worden gebruikt voor de oppervlakte habitattypes die worden beheerd en gemonitord in de erkende natuurreservaten.

Sinds de inwerkingtreding van het Erkeningsbesluit zijn 16 monitoringsrapporten ingediend. Er was eind 2002 nog slechts een ontwerp van vademecum beschikbaar met de methodologie om de eerste drie luiken - evolutie flora en fauna, kaart natuurtypes en mogelijke bijstelling streefbeeld - van het monitoringsrapport duidelijk in te vullen. Voor de volledige opgelegde inhoud en de al bestaande achtergronddocumenten kan het Natuurrapport 2001 worden geraadpleegd. De aanpak, de structuur en de detailgraad van de rapporten variëren sterk afhankelijk van de vereniging. In het algemeen kan het volgende worden gezegd:

- meestal wordt verklaard dat de effecten van het beheer positief zijn
- er worden problemen van diverse aard aangehaald: eigendomstructuur met versnipperde percelen nadelig voor begrazingsbeheer, negatieve invloed van buitenaf (bv. ruilverkavelingswerken), distels, uitroeien van Amerikaanse vogelkers, populierenopslag, vraat van muskusratten en Canadese ganzen, bemesting door grauwe ganzen.

Die monitoringsrapporten betreffen een reservateigen monitoring (gekozen op te volgen parameters en meetmethode) in functie van de specifieke beheerdoelen (en beschikbare monitoringskracht). Omdat de gegevens niet volgens een standaardmethode zijn gemeten en verzameld en omdat die heterogeen en van uiteenlopende aard zijn en bovendien maar 16 reservaten op 253 betreffen, is een aggregatie en een synthese op Vlaams niveau niet mogelijk. Interpreteren naar de globale toestand van de reservaten in Vlaanderen, globaliseren naar een beoordeling en toetsing aan de Vlaamse beleidsdoelstellingen kan op die basis zeker niet gebeuren (zie ook kader Monitoring).

Monitoring van het beheer van de natuurreservaten in Vlaanderen

In het kader van actie 121 van het Milieubeleidsplan 1997-2001 zijn 3 concrete projecten opgestart [391]. Het derde project betreft het onderbouwen en uitwerken van een monitoring van de natuurreservaten.

De doelstelling van dit project is de efficiëntie van het gevoerde beheer nagaan, een administratieve controle mogelijk maken, de evaluatie en bijsturing van het lokale beheer en de systematische rapportering van de natuurkwaliteit in de natuurreservaten toelaten. Er is gekozen voor een systeem met vier verschillende monitoringniveaus opdat de betrokken individuen, verenigingen en overheden in functie van de beschikbare middelen en de gestelde eisen in staat zouden zijn om hun monitoringinspanning rationeel te verdelen, maar waarbij toch van alle reservaten relevante en bruikbare informatie kan worden verzameld. Met die vier monitoringniveaus (in een afnemend aantal reservaten, een toenemende monitoringintensiteit) komen vier evaluatieniveaus overeen:

- een basismonitoring om een evaluatie te maken van het beheer in het reservaat;
- een standaardmonitoring om een globale evaluatie te maken van de toestand van de natuur in de reservaten;
- een meetnetmonitoring om een globaal beeld te krijgen van de ontwikkeling van de natuur in de reservaten van Vlaanderen;
- een intensieve monitoring om causale verbanden tussen veranderingen te leggen.

Om de monitoringgegevens nadien te kunnen synthetiseren en integreren, is de coördinatie, centralisatie en integratie door een centrale instantie een absolute noodzaak. Het is belangrijk dat daarbij afspraken worden gemaakt met de terreinbeheerders, zodat de uitvoering van de monitoring een haalbare zaak blijft.



1.6 Openstelling erkende natuurreservaten

Het Vlaamse Gewest subsidieert de openstelling van de erkende reservaten (zie hoofdstuk 39 Draagvlak voor natuur). Die openstelling is alleen mogelijk als de draagkracht van het gebied dit toelaat.

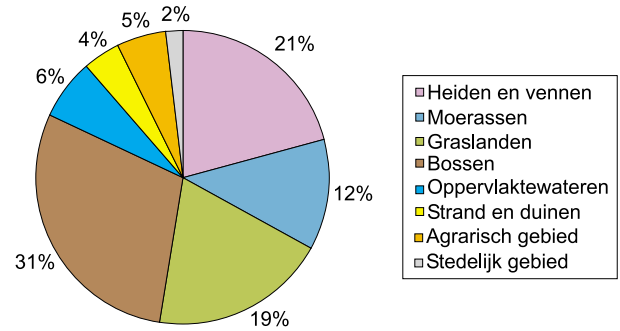
Het Decreet houdende wijziging van het Natuurdecreet

Het Wijzigingsdecreet van 19 juli 2002 heeft implicaties voor de natuurreservaten.

- Terreinen met een agrarische bestemming in de SBZ kunnen ook als natuurreservaat worden erkend.
- Als een natuurreservaat geheel of gedeeltelijk in een SBZ ligt, moeten in het beheerplan de nodige instandhoudingmaatregelen worden opgenomen.
- De toegankelijkheid van natuurreservaten wordt door het nieuwe decreet ook meer in detail geregeld.

1.7 Biotopensamenstelling van de aangevozen en erkende natuurreservaten

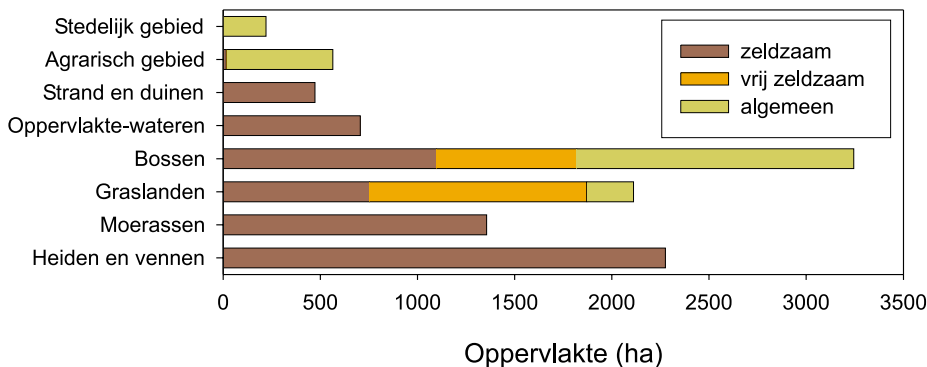
De oppervlakte van de grote biotoopgroepen in alle natuurreservaten wordt berekend door de digitale bestanden van de GGK [252] en het reservatenbestand over elkaar te leggen. Het resultaat wordt in figuur 35.3 (oppervlaktepercentage) en 35.4 (absolute oppervlakte biotoopgroepen per zeldzaamheidscategorie) weergegeven. De grootste oppervlakte wordt bestreken door bos (31 % of 3245 ha waarvan 1820 zeldzaam of vrij zeldzaam), vervolgens, in dalende volgorde, heiden en vennen (21 % of 2275 ha van de totale reservaatoppervlakte), graslanden (19 % of 2112 ha waarvan 1871 zeldzaam of vrij zeldzaam) en tenslotte moerassen (12 % of 1356 ha). De biotopen die onder de categorie zeldzaam ressorteren, zijn in dalende volgorde van oppervlakte: heiden en vennen (21 %), moerassen (12 % met moeras, moerasbos of rietland), bossen (10 % of 1098 ha, waarvan



Figuur 35.3: Aandeel van de biotoopgroepen in de natuurreservaten (bron: digitaal bestand reservaten en grondgebruikskaart op basis van de BWK).

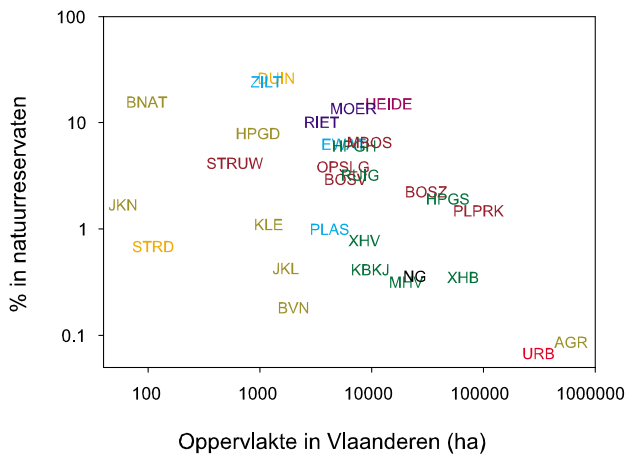
658 ha alluviaal bos of struweel) en graslanden (6 % of 753 ha waarvan 443 ha halfnatuurlijk of zilt grasland). Van de 705 ha oppervlaktewateren die in de natuurreservaten liggen, is er 287 ha zilt (slik, schor of zilte waters).

565 ha natuurreservaat of 5 % van de totale reservaatoppervlakte bestaat nog uit intensief gebruikt grasland of akker ('niet planologisch agrarisch gebied'): 20 ha is zeldzaam of vrij zeldzaam (akker met zeldzame akkerkruiden en akker met verspreide natuurwaarden) en 545 ha is algemeen (uitgangssituatie is of was intensief agrarisch grondgebruik). De 'aanplanten en parken', een algemene categorie onder de 'bossen', beslaan 1425 ha (13 %). Zowel voor het 'agrarische gebied' als voor de 'aanplanten en parken' slaat de analyse op 'de op het terrein waargenomen natuurwaarden' gedurende de karteringsperiode 1997-2002 (67 %) respectievelijk 1978-1986 (33 %). De analyse geeft dus geen overzicht van de natuurpotenties of van de natuurstreefbeelden. Via inrichting, omvormingsbeheer (natuurontwikkeling) en vervolgens natuurbeheer - zoals vermeld in het beheerplan - kan het natuurstreefbeeld worden bereikt en onderhouden. Daarnaast is nog 220 ha natuurreservaat toegekend aan het stedelijk gebied. Van de reservaatoppervlakte bestaat 2 % uit urbaan en/of industrieel gebied (zie hoofdstuk 18 Stedelijk gebied). De oppervlakte bestaat deels uit opgehoogde terreinen en terrils



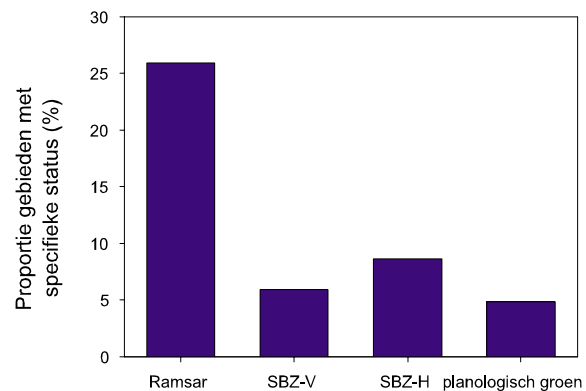
Figuur 35.4: Verdeling van de biotoopgroepen volgens zeldzaamheidscategorie in de natuurreservaten (bron: digitaal bestand reservaten en grondgebruikskaart op basis van de BWK).



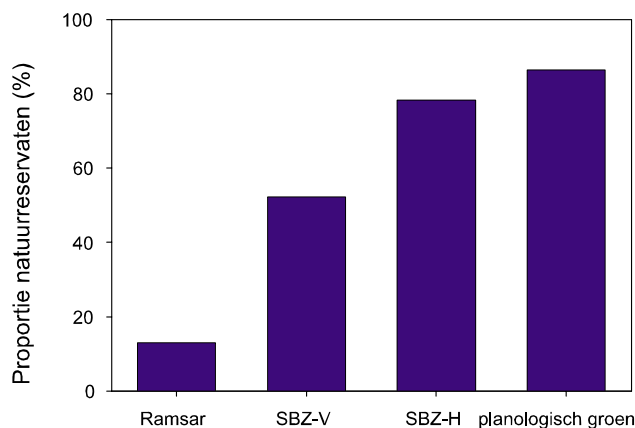


Figuur 35.5: Percentage van de oppervlakte per biotoop in natuurreservaten t.o.v. de totale oppervlakte die de biotoop inneemt in Vlaanderen (bron: digitaal bestand reservaten en grondgebruikskaart op basis van de BWK).
 Biotoopcodes: zie tabel II.1. Biotoopgroepen: bruin: bossen; paars: heiden en vennen; groen: graslanden; donkerblauw: moerassen; lichtblauw: oppervlaktewateren; olijfgroen: agrarisch gebied; oranje: strand en duinen; rood: stedelijk gebied.

Vlaanderen. Van de zeldzame biotopen (duinvegetatie, slik, schor en zilt water) is meer dan 20 % van de totale oppervlakte opgenomen in de natuurreservaten; van akkers met zeldzame kruiden, heiden en vennen en van moerassen (moeras, moerasbos en rietland) is dit meer dan 10 %. Het blijkt dat hoe kleiner (zeldzamer) de oppervlakte van een biotoop is, hoe hoger het percentage dat is opgenomen in de reservaten. Vooral in de biotoopgroepen bossen en graslanden is dit verband terug te vinden.



Figuur 35.7: Oppervlakte gebieden met specifieke statuten voor natuurbehoud in aangewezen en erkende natuurreservaten (bron: digitaal bestand reservaten en OCGIS Vlaanderen).



Figuur 35.6: Oppervlakte aangewezen en erkende natuurreservaten in gebieden met specifieke statuten voor natuurbehoud (bron: digitaal bestand reservaten en OCGIS Vlaanderen).

(vooral BWK, versie 1; inmiddels vermoedelijk begroeid en dus behorend tot de andere categorieën) en voor meer dan de helft van de oppervlakte uit artefacten door digitale verschillen tussen de gebruikte bestanden.

1.8 Aandeel van de biotopen in de natuurreservaten

Figuur 35.5 geeft het percentage van de oppervlakte per biotoop (voor biotoopcodes zie inleiding deel II, tabel II.1) in natuurreservaten t.o.v. hun totale oppervlakte in

1.9 Natuurreservaten in gebieden met specifieke statuten voor natuurbehoud

Er is een GIS-analyse gemaakt d.m.v. een overlay van het digitale reservatenbestand met de kaarten van de gebieden met specifieke statuten voor natuurbehoud. Figuur 35.6 toont dat 86 % van de natuurreservaten in groene planologische bestemmingen ligt, 78 % in Habitatrichtlijngebied, 52 % in Vogelrichtlijngebied en 13 % in ramsargebied.

Aanvullend geeft figuur 35.7 de oppervlakte aan van de gebieden met specifieke statuten die in de natuurreservaten liggen: 26 % van de ramsargebieden, 9 % van de Habitatrichtlijngebieden, 6 % van de Vogelrichtlijngebieden en 5 % van de groene planologische bestemmingen.

2 Evaluatie

2.1 Planevaluatie

In het Milieubeleidsplan 1997-2001 zijn kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen geformuleerd met betrekking tot erkenning en aanwijzing. Initiatief 106 voorziet de optimalisering van het instrument erkenning/aanduiding van



reservaten: "er wordt gestreefd naar een totale oppervlakte van 10.000 ha, waarin een toetsbaar en kwaliteitsvol beheer gevoerd wordt". De respectievelijke bijdrage van erkenning en aanduiding is niet apart gespecificeerd. Als concreet geplande activiteiten voor 2003 staat op het programma van MJP 2003: de aankoop van 1000 ha terreinen ter erkenning (contradictio in terminis) als Vlaams natuurreservaat en 1000 ha terreinen ter erkenning als erkend natuurreservaat. Verder wordt de erkenning van 1000 ha bos- en natuurreservaten gepland voor 2003 (zonder respectieve aandeel) en wordt 12.500 ha erkend natuurreservaat aangegeven als na te streven mijlpaal tegen 2007. De plannen zijn niet duidelijk over de respectievelijke bijdrage van de verschillende instrumenten (oprichting als Vlaams natuurreservaat, erkenning als privaats natuurreservaat, erkenning als bosreservaat). Er zou voor de volgende doelstelling kunnen worden gekozen: binnen de 5 jaar na aankoop moet het terrein aangewezen zijn als Vlaamse natuurreservaat of erkend als privé-natuurreservaat (zie ook verder, Dynamiek).

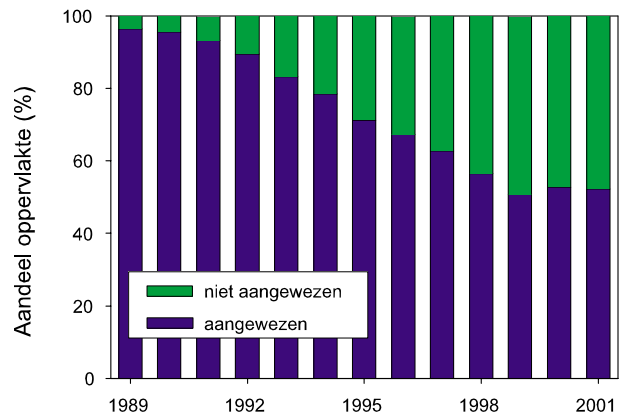
In de Beleidsnota Leefmilieu 2000-2004 schetst de minister de prioriteiten, te volgen bij de aankopen van waardevolle terreinen door de overheid en de terreinbeherende verenigingen. Belangrijk zijn de verwerving van terreinen met een speciaal beschermingsstatuut in het af te bakenen VEN, de uitbreiding van bestaande natuurgebieden, het veiligstellen van bedreigde natuurgebieden en de realisatie van groene planbestemmingen. Er wordt vastgesteld dat de optimale bescherming van waardevolle gebieden kan worden verkregen door het statuut van reservaat toe te kennen. In een planmatige aanpak kan dit worden omgezet naar prioriteiten over de ligging van erkende en aangewezen natuurreservaten.

2.2 Procesevaluatie

Dynamiek oprichting Vlaamse natuurreservaten

Tussen 1981 en 1996 is per jaar gemiddeld 1 nieuw Vlaams natuurreservaat aangewezen. De jaarlijkse aangroei van de aangewezen oppervlakte bedroeg in die periode 136 ha. Gedurende de periode van het MBP-2 (1997-2001) zijn jaarlijkse gemiddeld 7 nieuwe Vlaamse natuurreservaten aangewezen met een gemiddelde jaarlijkse aangroei van 269,6 ha. Er is dus in de opeenvolgende periodes een verbetering van het aantal nieuwe reservaten per jaar en van de jaarlijkse aangroei van Vlaamse natuurreservaten.

Figuur 35.8 toont voor de periode 1989 -1999 een duidelijke daling van de aanwijzingsgraad; sinds 2000 is er een lichte toename tot boven de 53 %. Hierbij moet worden opgemerkt dat heel wat terreinen niet aanwijsbaar zijn en ook niet erkend kunnen worden als natuurreservaat (bv. militair domein met bijkomende functies).



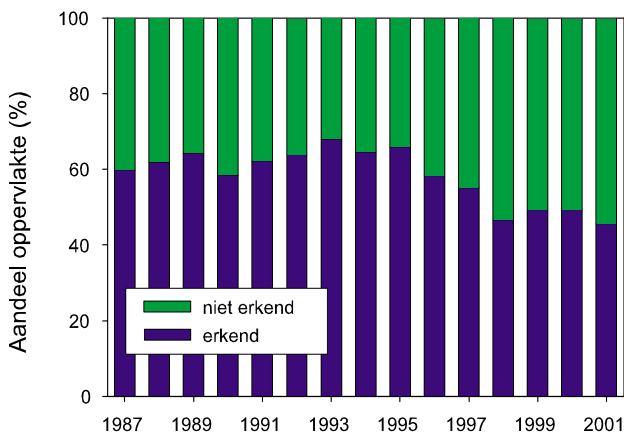
Figuur 35.8: Aandeel van de oppervlakte aangewezen natuurreservaat t.o.v. het totaal areaal beheerd door de afdeling Natuur (bron: afdeling Natuur en IN).

In het kader van MBP-2 is een impuls gegeven aan de aankopen en is hiervoor personeel voorzien. Voor de rest van de procedure (aanwijzingsdossier en beheerplan) is de personeelsgrootte gelijk voor een stijgende oppervlakte (zie hoofdstuk 34 Verwerving, figuur 34.3). Om het cijfer van het MJP 2003 te bereiken moet een sterke inhaalbeweging gebeuren.

Dynamiek in het opstellen van beheerplannen voor de Vlaamse natuurreservaten

Slechts voor één vijfde van de aangewezen natuurreservaten is er een goedgekeurd beheerplan. Alleen voor de kust is er geen grote achterstand de opmaak van beheerplannen. Voor de Vlaamse natuurreservaten kan dus nog altijd niet gesproken worden van een toetsbaar, kwaliteitsvol beheer zoals in het MBP-2 is gepland. De kwalitatieve doelstelling is niet bereikt. Het MJP 2002 stipuleert dat simultaan met de prospectie en de aankopen, aanduidingsdossiers worden opgemaakt, dat basisgegevens over het gebied worden verzameld en dat beheerplannen worden voorbereid. Het stelt vast dat nog maar weinig beheerplannen zijn afgewerkt en goedgekeurd binnen de planperiode en dit omwille van de intensieve voorbereiding die hieraan voorafgaat. Een blauwdruk beheerplan is aangekondigd (einde 2001). Deze blauwdruk zal worden aangewend om de plannen op een meer uniforme en efficiëntere wijze voor te bereiden. De opmaak van beheerplannen voor de Vlaamse reservaten staat als project omschreven in het kader van actie 108. Het startjaar van dit project is 2002, het heeft de status 'gepland' maar het voorziene bedrag is 0 euro. Het MJP 2003 voorziet in het project 19 'Ruimte voor Natuur' een onderdeel 'verwerving van natuurgebieden' waar beheerplanning duidelijk wordt vermeld, met de afwerking van en vorming over blauwdruk en beheeruitvoering. In het onderdeel 'inrichting en beheer





Figuur 35.9: Aandeel van de oppervlakte erkend natuurreservaat t.o.v. het totaal areaal beheerd door de verenigingen (bron: afdeling Natuur en IN).

van gebieden' wordt het opmaken van natuurbeheerplannen gepland voor 2003 (zowel inhaalbeweging achterstand als nieuwe aankopen). Het beleid is er zich dus van bewust dat er nood is aan beheerplanning. Om de verklaarde intenties over beheerplannen te concretiseren, moeten ook de nodige middelen ter beschikking worden gesteld. Dit was in 2002 niet het geval.

Dynamiek in de erkenning van privé-natuurreservaten

Tussen 1981 en 1996, zijn jaarlijks gemiddeld 5,8 nieuwe natuurreservaten erkend en de jaarlijkse aangroei van de erkende oppervlakte bedroeg 166 ha. Gedurende de periode van het MBP-2 (1997-2001) zijn jaarlijks gemiddeld 23,6 nieuwe natuurreservaten erkend voor een gemiddelde (jaarlijkse) aangroei van 742 ha. Er is dus een aanzienlijke positieve evolutie - in termen van aantal nieuwe reservaten en van jaarlijkse aangroei - in de erkenning van natuurreservaten tussen die twee periodes. Met 47 nieuwe erkende reservaten en een aangroei van 1240 ha scoort het jaar 2002 boven het gemiddelde van de MBP-2 periode.

Figuur 35.9 toont voor de periode 1987-1995 een fluctuerende trend van de erkenningsgraad; sinds 1996 is er een globale toename van 40 % tot net boven de 50 %. Het MJP 2002 stelt vast dat de verenigingen de laatste jaren een inhaaloperatie van erkenningdossiers hebben doorgevoerd voor de verworven terreinen (160 erkenningdossiers per jaar). Er wordt in 2002 een stabilisatie verwacht.

Als concreet geplande activiteiten voor 2003 staat op het programma van het MJP 2003 de aankoop van 1000 ha terreinen ter erkenning als privaat natuurreservaat. Verder wordt de erkenning van 1000 ha bos- en natuurreservaten gepland voor 2003 en wordt 12.500 ha erkend

natuurreservaat als nagestreefde mijlpaal aangegeven tegen 2007. Om dit cijfer tegen eind 2007 te halen is de erkenning van 1000 ha natuurreservaat per jaar een minimum (12.500 ha – 7604 ha = 4996 ha op 5 jaar).

Naleving van de Habitatrichtlijn en implementatie van art. 6

De behandeling van de dossiers tijdens de erkenning-procedure volgt de indieningsvolgorde. Er wordt geen prioriteit gegeven aan de terreinen die in een SBZ gelegen zijn. De subsidies voor het beheer en het toezicht, volgens het Erkenningsbesluit van 26 juni 1999, van natuurtypes zijn niet eenduidig hoger dan die voor de prioritaire habitattypes. Subsidies voor huur, eerste inrichting, monitoring, uitzonderlijke eenmalige inrichtingen en openstelling liggen niet hoger in reservaten gelegen in een SBZ. Met het Wijzigingsdecreet van 19 juli 2002 moeten in het beheerplan van de reservaten die in een SBZ gelegen zijn, de nodige instandhoudingsmaatregelen worden opgenomen. Voor zulke reservaten moet een afstemming van de beschermings- en beheermaatregelen op de doelstellingen van de SBZ gebeuren.

2.3 Productevaluatie

Aangewezen Vlaamse natuurreservaten

Er zijn geen duidelijke kwantitatieve beleidsdoelstellingen over de oppervlakte aangewezen Vlaams natuurreservaat. Ze zijn samen met de erkende natuurreservaten opgenomen in de doelstelling van het MBP-2: 10.000 ha reservaten waarin een toetsbaar en kwaliteitsvol beheer wordt gevoerd. Indien men veronderstelt dat de Vlaamse natuurreservaten daar tot de helft toe bijdragen, dan is de kwantitatieve doelstelling bereikt op 205 ha na. Voor het kwalitatief aspect wordt verwezen naar de evaluatie van de opmaak van beheerplannen.

Erkende natuurreservaten

Analoog met de aangewezen Vlaamse natuurreservaten, zijn er ook geen duidelijke kwantitatieve beleidsdoelstellingen over oppervlakte erkend natuurreservaat (zie hoger) Als men opnieuw veronderstelt dat de erkende natuurreservaten daar voor de helft toe bijdragen, dan is met 6364 ha de kwantitatieve doelstelling bereikt. Die erkende reservaten beschikken allemaal over een goedgekeurd beheerplan en, met uitzondering van een klein percentage (8 %), over gedefinieerde natuurstreefbeelden. Bovendien zijn ze monitoringplichtig. De erkende reservaten beantwoorden dus aan het kwalitatief aspect van de aangehaalde doelstelling - met de beperking dat het vademecum voor beheermonitoring nog in de ontwerpfasen zit).

Biotopensamenstelling van erkende en aangewezen natuurreservaten

De ruimtelijke analyse toont dat de natuurreservaten hoofdzakelijk uit zeldzame (78 % = 59 % zeldzame en 19 % vrij zeldzame) biotopen bestaan (zie ook figuur 35.4). Die verhouding is conform de doelstelling een optimale bescherming van vooral waardevolle gebieden te bekomen - door ze het statuut van reservaat toe te kennen - en met de prioriteit om vooral bedreigde natuurgebieden veilig te stellen (Beleidsnota Leefmilieu 2000-2004). Figuur 35.5 illustreert de bijdrage van de natuurreservaten tot de algemene beleidsdoelstelling natuurbehoud van het MBP-2: het behoud, de bescherming, het herstel, de ontwikkeling en het beheer van de natuur in het Vlaams Gewest en van het natuurlijk milieu binnen het VEN en groengebieden. Er bestaan geen normen over de oppervlakte per biotoop die, in relatie tot zijn zeldzaamheid, als natuurreservaat moet worden beschermd.

Gebiedsgericht beschermingsstatuut van erkende en aangewezen natuurreservaten

Figuur 35.6 toont dat de natuurreservaten overwegend in groene planologische bestemmingen en in Speciale Beschermingszones liggen. Die ligging is conform de prioriteiten voor de verwerving van natuurgebieden zoals is opgesomd in de Beleidsnota Leefmilieu 2000-2004. Er zijn geen richtcijfers over de oppervlakte van de gebieden met specifieke statuten voor natuurbehoud (zie figuur 35.7) die moeten worden opgenomen als natuurreservaat.

3 Knelpunten en kennisleemten

Het cijfer dat de gemiddelde oppervlakte aangeeft, moet met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De vermelde oppervlakte per reservaat gaat niet steeds over 100 % aaneengesloten oppervlakten. Heel dikwijls bestaat een reservaat uit losliggende percelen en deelgebieden in een ruimer gebied. In dit grotere gebied zullen percelen worden verworven en ter erkenning voorgedragen.

De vertaling van de habitattypes uit de bijlage 1 van de Habitatrichtlijn (Corine-typologie) naar de BWK-typologie is sinds 2001 aan interpretatieverbetering onderhevig (zie tabel 30.2), maar blijft zeer complex. Meestal bestaat een habitatype uit verschillende BWK-eenheden en dikwijls bestaat het ook uit delen van BWK-eenheden. Een exacte ruimtelijke analyse van de in de natuurreservaten opgenomen habitats volgens de Habitatrichtlijn is dus niet mogelijk.

Er is weinig gekend over de invloed van verstoring, betreding, enz. op de draagkracht van de verschillende biotopen en hun fauna. Met betrekking tot de maximale openstelling van paden moet daar wel rekening mee worden gehouden.

Het is tot nu niet altijd mogelijk een 'momentopname' te genereren van alle - op een bepaald moment bestaande - reservaten in een geografisch systeem gelinkt aan een relationele databank (synchroon met het GIS). De natuurgebiedendatabank, die nu in volle opbouw is, zal daarvoor een heel handig instrument zijn.

Een volledig overzicht van de natuurreservaten waar aan natuurbeheer en -ontwikkeling wordt gedaan, een overzicht van de uitgevoerde beheermaatregelen (gekoppeld aan de beheerdoelstellingen) en een overzicht van de bereikte beheerresultaten vormen de drie basisluiken voor een optimale rapportering over de natuurreservaten. Hiervoor is naast een goed gestructureerd monitoringstelsel (in ontwerpfasen), de coördinatie, centralisatie en integratie door een centrale instantie onontbeerlijk. Overleg over de wenselijkheden en de mogelijkheden hiervan is belangrijk. Het huidige Erkenningsbesluit voorziet in een relatief laag bedrag voor de monitoring. Dit volstaat niet om alle verwachtingen over monitoring in te lossen. Afhankelijk van de beschikbaarheid en de bruikbaarheid van de bestaande gegevens op niveau Vlaanderen is in dit Natuurrapport de rapportering beperkt tot het eerste luik.

Met de medewerking van:

Valérie Goethals, Desiré Paelinckx, Sophie Vanroose, Carine Wils – Instituut voor Natuurbehoud
Peter Willeghems – AMINAL, afdeling Natuur

Lectoren

An Cliquet – RUG, Faculteit Rechtsgeleerdheid
Kris Decler, Valérie Goethals, Maurice Hoffmann –
Instituut voor Natuurbehoud
René Meeuwis, Bert Vanhollen, Peter Willeghems –
AMINAL, afdeling Natuur
Bob Peeters - Vlaamse Milieumaatschappij, MIRA
Jens Verwaerde – Natuurpunt

